

Dr. Tólas Barna

A valódi nemzeti érdekeken alapuló, reális külpolitika alapelvei¹

A külpolitika alapvető feladata - amennyiben nem terjeszkedő hatalom expanzív külpolitikájáról van szó, - hogy kedvező külső feltételeket teremtsen az adott ország politikai vezetése belpolitikai céljainak a megvalósításához, továbbá, hogy maximálisan kihasználja az így módon kialakított kedvező nemzetközi környezet nyújtotta két- és többoldalú együttműködési lehetőségeket az adott ország társadalmi-gazdasági fejlődése és műszaki-tudományos haladása előmozdítására. Ilyenformán a bel-és külpolitika szoros összefüggésben és kölcsönhatásban van egymással: az ügyes külpolitika megkönnyíti és eredményesebbé teszi a belpolitikát, a sikeres és eredményes belpolitika pedig megalapozottá és hitelessé teszi a külpolitikát. A sikeres külpolitika ugyanakkor nem nélkülözheti a belpolitikai stabilitást, valamint a különböző politikai irányzatok érdekegyeztetésén alapuló, széles körű társadalmi egyetértést és támogatást. Ezek hiányában ugyanis a legügyesebb és legszakszerűbb külpolitika is - előbb vagy utóbb - hitelét veszti, nem éri el a kitűzött célokat és nem hozza meg a várt eredményt. A sorozatos belpolitikai kudarcok és az azok nyomán kialakuló instabilitás egyre inkább lerombolják az adott ország politikai vezetésének a tekintélyét, s kételyeket támasztanak külpolitikai törekvéseik megalapozottsága és szavahihetőségük iránt. A belpolitikai válságokkal küzdő országok politikai vezetőit általában a nemzetközi tárgyalásokon sem veszik

¹ Ez az előadás a IV. Magyar Jövőkutatási Konferencián hangzott el. A konferencia helye és időpontja: Budapest, 1993. október 8-10.

komolyan, nem bíznak abban, hogy hosszabb ideig pozícióikban maradhatnak, s így beválthatják ígéreteiket. Éppen ezért, sikertelen belpolitika esetén értelmetlen dolog sikeres külpolitikáról vagy külpolitikai sikerekről beszélni, mivel az ilyen sikerek - ha vannak is - csak időlegesen tekinthetők. Tartós vagy maradandó külpolitikai sikereket csak a valódi nemzeti érdekeken és széles társadalmi konszenzuson alapuló, és reális célokat maga elé tűző külpolitika érhet el, megfelelően szilárd belpolitikai és gazdasági háttérrel, továbbá szakmailag jól felkészült, professzionális külügyi apparátussal.

A fent elmondottak alapján, a magyar külpolitika legátfogóbb és legalapvetőbb feladata sem lehet más, mint hogy a lehető legkedvezőbb külső feltételeket és nemzetközi környezetet teremtsen meg és biztosítsa Magyarország belső társadalmi-gazdasági fejlődése, műszaki-tudományos haladása és a magyar közélet demokratizálása számára. Ez egyben az egész nemzet és a Magyarországon élő valamennyi nemzeti és etnikai kisebbség legalapvetőbb érdeke is, mivel csak így módon lehet a társadalom legszélesebb rétegei számára emberibb életkörülményeket és jobb közérzetet teremteni, a jövő nemzedék számára pedig egy minőségileg magasabb rendű anyagi és szellemi civilizáció kiépítéséhez a kezdeti alapokat létrehozni. A magyar külpolitikának amellet - a magyar etnikum sajátos földrajzi elhelyezkedéséből és történelmileg kialakult megosztottságából adódóan - állandóan figyelemmel kell kísérnie a két világháborút követő békeszerződések döntéseinek eredményeként a jelenlegi Magyarország határain kívül élő magyarság helyzetének mindenkor alakulását is. A szomszédos államok területén élő magyar kisebbség ugyanis a magyar nemzet, az egyetemes magyar kultúra és a magyar szellemi élet integráns része akkor is, ha egyénileg és jogilag a szomszédos országok állampolgárai, s így mindennapos tevékenységükkel, tehetségükkel és szorgalmukkal közvetlenül ezen országokat gazdagítják. A velük való törődés és a kisebbségi jogaik maradéktalan érvényesüléséért folytatott politikai törekvéseik és akcióik kívülről való támogatása ugyanakkor nem válhat a magyar

külpolitika első számú célkitűzésévé és mindennél előbbre való prioritásává, s nem ölthet olyan formát, ami a szomszédos államok belügyeibe való közvetlen beavatkozás látszatát kelti vagy annak minősíthető. Mindvégig tudatában kell lennünk annak, hogy a szomszédos államokban élő magyar kisebbség védelme a népeink és nemzetek közötti kölcsönös bizalom mielőbbi megteremtésével, a kölcsönös megbékéléssel, s ezen az alapon a jószomszédi viszony mielőbbi kialakításával és folyamatos ápolásával valósítható meg a legeredményesebben. Ehhez azonban nagyfokú önmérsékletre és türelemre, egymás kölcsönös tiszteletére, egymás nemzeti érdekeinek és jogos nemzeti törekvéseinek a kölcsönös bizalom mielőbbi megteremtésével, a kölcsönös megbékéléssel, s ezen az alapon a jószomszédi viszony mielőbbi kialakításával és folyamatos ápolásával valósítható meg a legeredményesebben. Ehhez azonban nagyfokú önmérsékletre és türelemre, egymás kölcsönös tiszteletére, egymás nemzeti érdekeinek és jogos nemzeti törekvéseinek a kölcsönös elismerésére, továbbá a kölcsönös előnyökön alapuló gazdasági, kereskedelmi, kulturális, műszaki-tudományos és pénzügyi együttműködés kiszélesítésére és elmélyítésére van szükség. Mindezek együttvéve jó alapot teremthetnek Magyarországnak és a vele szomszédos országok két- és többoldalú politikai és katonai együttműködése számára is, ami alapvető feltétele és követelménye a Kárpát-medence térségében elhelyezkedő országok biztonságának, valamint az összeurópai integrációs folyamatokba való bekapcsolódást elősegítő regionális integráció kibontakozásának.

A magyar külpolitika is csak akkor lehet eredményes, ha a nemzet valódi érdekeit fejezi ki és e tekintetben a társadalom széles körű politikai egyetértését tudhatja maga mögött. Egy ilyen konszenzus eléréséhez azonban mindenképpel abban kell egyetértésre jutnunk, hogy mely érdekek tekinthetők ma igazi és valódi nemzeti érdekeknek, s hogy ezeknek a hatékony és eredményes képviselője milyen alapállást és magatartást, milyen irányú kezdeményezéseket és milyen módszereket igényel a magyar külpolitika és diplomácia mindenkori

irányítóitól és végrehajtóitól. E sarkalatos kérdésekben - az idő és a terjedelem szabta határokon belül - csupán az általunk legfontosabbnak tartott elvi megfontolásokat és követelményeket kívánom ismertetni.

1. A fennmaradás és megmaradás követelménye

A magyar nemzet első számú és legalapvetőbb érdeke - a Kárpát-medencében történt letelepedése óta - a fennmaradás és megmaradás. E térség történelmileg kialakult, sajátos geopolitikai és etnopolitikai helyzeténél fogva ez a múltban sem volt egyszerű és könnyű feladat, s ma sem az. A tatárjárás, a 150 éves török uralom, a hosszan tartó háborúk és az időről-időre fel-fellángoló szabadságharcok az ország jelentős területein kipusztulással fenyegették, menekülésre vagy kivándorlásra kényszerítették a magyar etnikumú lakosság számottevő részét. Később az elnéptelenedett vidékekre más etnikumú népességet telepítettek. A két világháború és a második világháborút követő törvénytelen megtorlások és elhurcolások az egész Kárpát-medence területén megritkították a magyar etnikumhoz tartozó férfi lakosságot. A két világháború között és a második világháború után, a szomszédos államokban részben a spontán beolvadás, részben a tudatos beolvasztási politika, részben pedig a kényszerű vagy önkéntes áttelepülések jelentős mértékben csökkentették a magyar etnikumú lakosság létszámát. Az utóbbi években viszont már a születések számának a - halálozások számát is meghaladó - csökkenése miatt abszolút mértékben is fogyni kezdett a magyarság, mind az anyaország, mind pedig a szomszédos országok területén. És ekkor még nem beszéltünk a legális és illegális kivándorlásról, ami a XX. században - több hullámban is - több százezer fővel apasztotta a Kárpát-medencében élő magyar etnikum létszámát. E folyamat megállítása a magyar nemzet első számú érdeke és feladata, amit azonban csak a jobb és biztonságosabb életfeltételek megteremtésével, a magyar nyelv és a magyar kultúra folyamatos ápolásával és

fejlesztésével, valamint a nemzeti öntudat erősítésével lehet elérni, idehaza és a határainkon túl egyaránt.

A magyarságnak - a közülük is különösen a politikusoknak és az értelmiségnek - mindenkor tudatában kell lennie annak a sajátos történelmi és etnopolitikai helyzetnek és körülménynek, hogy a magyar etnikum a honfoglalás idején "idegen testként" ékelődött be az "őshonos" szláv és román eredetű népcsoportok közé, végérvényesen szétválasztva az északi és déli szlávokat. A magyar nyelv - mint a magyar kultúra egyik fő hordozója - még ma is annyira idegen és nehezen elsajátítható a körülöttünk élő népek és nemzetek számára, hogy ez a körülmény egymagában is rendkívül megnehezíti a kommunikációt a szomszédos országok nem magyar ajkú lakosságával, izolált helyzetbe hozza Magyarországot és a magyarságot, a szomszédaink számára szinte lehetetlenné teszi a magyar kultúra és a magyar tudomány igazi értékeinek és eredményeinek a közvetlen megismerését. Ráadásul a szomszédos népek legtöbbször erős érzelmi ellenállás is tapasztalható a magyar nyelv tanulásával és elsajátításával szemben. Ennek részben történelmi, részben pedig ideológiai és nevelési okai vannak. E népek nemzeti mozgalmainak politikai és szellemi vezetői ugyanis hosszú időn át mindenekelőtt a történelmileg kialakult magyar államalakulatok - részben a Magyar Királyság, részben az Erdélyi Fejedelemség - létrejöttében és fennmaradásában látták a legfőbb akadályát annak, hogy saját nemzeti államuk egészen 1918-19-ig vagy éppen az 1990-es évekig nem jöhetett létre, illetve, ha volt is valamiféle nemzeti államalakulatuk, az nem egyesíthette egész nemzetünket. Így etnikumuk - részben vagy teljes egészében - kénytelen volt évszázadokon át magyar uralom alatt élni és "sínylődni". Ez a sajátos történelmi előzmény és körülmény a fő oka és táptalaja a szomszédos nemzetek nacionalizmusának sajátságosan magyarelles élének, amely mind a mai napig érzékelhető, ami viszont jó ürügyül és hivatkozási alapul szolgál a magyar

nacionalizmus és sovinizmus szellemének az ébrentartásához és az ilyen jellegű érzelmek időnkénti gerjesztéséhez.

Ezen az áldatlan helyzeten csak úgy lehet fokozatosan változtatni, ha a Kárpát-medencében már több mint egy évezred óta együttélő nemzetek európai gondolkodású, demokratikus politikai erői - a jelenlegi rendszerváltás és a kialakuló új nemzetközi helyzet nyújtotta lehetőségeket kihasználva - közös erőfeszítéseket tesznek a nacionalista érzelmek és indulatok megfékezésére, s a népeink és nemzeteink közötti bizalom és együttműködés helyreállítására és erősítésére. Magyar részről ez megköveteli, hogy egyfelől következetesen fellépjünk a magyar nacionalizmus és sovinizmus minden megnyilvánulásával szemben, másfelől az eddigieknél lényegesen nagyobb súlyt helyezünk a szomszédos országok nemzeti nyelveinek oktatására és elsajátítására, kulturális értékeink megismerésére. A szomszédainkkal való közvetlenebb kommunikáció és kölcsönös megértés alapvető nemzeti érdekeink egyike, s egyben a magyar nemzet fennmaradásának és megmaradásának fontos feltétele és követelménye. Egy ilyen magatartás a szomszédainkat is csak arra ösztönözheti, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak országainkban a nacionalista és sovinizta jelenségek és érzületek kiküszöbölésére és visszaszorítására, a magyar nyelv oktatására és elsajátítására, a magyar kultúra értékeinek a megismerésére. Erre különösen kedvező lehetőség kínálkozik számukra a vegyes lakosságú területeken, ahol - pozitív hozzáállás és megfelelő oktatási rendszer esetén - viszonylag rövid idő alatt el lehetne érni, hogy a felnövekvő új nemzedék, nemzeti hovatartozásától függetlenül, két- vagy többnyelvű legyen.

A regionális gazdasági, kereskedelmi, kulturális, műszaki-tudományos és pénzügyi együttműködés kiszélesítése és elmélyítése - mely valamennyi kelet-közép-európai ország létfontosságú érdeke, s egyben az európai integrációs folyamatokhoz való felzárkózás egyik alapvető feltétele és követelménye is - nem képzelhető el az egymás nyelvét, kultúráját, belső jogrendjét és szokásait egyaránt jól ismerő

szakemberek nélkül. Ezeknek a szakembereknek a jövőben alkalmassá kell válniuk arra is, hogy - rövidebb vagy hosszabb ideig - a szomszédos országokban tevékenykedjenek, akár mint kiküldöttek, akár pedig mint vegyes vállalatok vagy nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezetek alkalmazottai.

Véleményem szerint, a magyar külpolitikának egyre inkább az összeurópai integráció nélkülözhetetlen és szerves részét képező kelet-közép-európai regionális integráció perspektívájában kell a magyarság fennmaradásának és megmaradásának a kérdéseivel foglalkoznia. Ez azt jelenti, hogy minden erőfeszítésünkkel arra kell törekednünk, hogy a határainkon túl élő magyarság - a Magyarországon élő nemzeti kisebbségekhez hasonlóan - valóban összekötő kapocsként vagy hídként funkcionáljon a vele együttélő többségi nemzet és az anyaország között, megőrizve ugyanakkor saját nemzeti identitását, nyelvét, kultúráját és szokásait. Enélkül ugyanis a "híd" szerep betöltésére sem vállalkozhat. A szomszédos államok irányában folytatott külpolitikánkban a fenti alapgondolatot az eddigieknél sokkalta meggyőzőbben kell képviselni, s - az érvek mellett - lehetőleg minél több gyakorlati lépéssel és példákkal kell alátámasztani.

2. A béke és biztonság követelményei

A magyar nemzet második számú alapvető érdeke, hogy békében és biztonságban éljen és fejlődjék Kelet-Közép-Európának ebben a sok vihart látott és mérhetetlen szenvedéseket és háborús pusztításokat átélt térségében. Ez egyben a szomszédos népek és nemzetek alapvető érdeke is, s ezért talán megvan a remény és az objektív lehetőség arra, hogy ezt a közös érdeket a jövőben együttes erőfeszítésekkel eredményesen érvényre juttassuk és realizáljuk. E logikusnak látszó következtetésnek ugyan ma ellentmondani látszanak a déli határainktól nem messze és a volt Szovjetunió számos területén lejátszódó háborús események. Ezeken a területeken ugyanis évtizedeken át békében és barátságban zavartalanul együtt élt és sokszor családi kapcsolatok

révén is összefonódott nemzetek és népcsoportok irtják egymást, elképesztő gyűlölettel és kegyetlenséggel. A XX. század végén az ilyen formájú és mértékű nacionalista gyűlölködés és nemzeti sovinizmus még Európának ezen a - civilizációs fejlődésben erősen elmaradott - részén is anakronizmusként hat. A világ civilizáltabb népei és nemzetei - éppen ezért - megdöbbenen és értetlenül szemlélik az "etnikai tisztogatásnak" először a szerbek által kezdeményezett, de ezt követően a horvátok és a boszniai muzulmánok által is átvett és alkalmazott formáit, épp úgy, mint a Kaukázusban élő népek és nemzetek kegyetlen testvérháborúit. A volt Jugoszlávia közvetlen szomszédságában élő népek és nemzetek - az eddigi események és fejlemények láttán - joggal aggódnak amiatt is, hogy vajon az "etnikai tisztogatásnak" ezek a módszerei nem fognak-e áttérjedni a volt Jugoszlávia más vegyes etnikumú területeire (pl. Koszovóra, Macedóniára, Montenegróra és a Vajdaságra), egy szélesebb körű nemzetközi konfliktus vagy egy totális balkáni háború kirobbanásával fenyegetve a Balkán-félsziget és Kelet-Közép-Európa e térségeiben élő népeket és nemzeteket.

Ebben a veszélyekkel teli és bizonytalan helyzetben a magyar nép és a magyar nemzet számára létfontosságú követelmény, hogy a Magyar Köztársaság kormánya és törvényhozó testülete a magyar külpolitika céljai és prioritásai közül a szomszédos államokkal való békés együttélést és baráti együttműködést minden másnál előbbre valónak és fontosabbnak tekintse, s hogy a maga részéről minden tőle telhetőt tegyen e cél realizálása érdekében. Ez egyébként jelenleg a magyar biztonságpolitika legfontosabb követelménye is. A XX. század utolsó évtizedére kialakult nemzetközi helyzetben ugyanis Magyarországot - ha képes szomszédaival békésen együttélni és a kölcsönös előnyök és érdekek alapján valamennyi fél számára gyümölcsözően együttműködni - sehonnan sem fenyegeti külső katonai támadás vagy agresszió veszélye. Ezzel egyidejűleg biztonságpolitikai szempontból azt is világosan kell látni, hogy a szomszédos államok közül egyik sem rendelkezik akkora katonai

erőfölénnyel, hogy Magyarország ellen - bármilyen célból vagy ürüggyel - sikerrel kecsegtető támadó hadműveletet hajthatna végre, nem is beszélve ennek számára rendkívül súlyos nemzetközi következményeiről. Abban az esetben - természetesen - ha a szomszédos államok egyikében vagy másikában a szélsőségesen nacionalista és sovinizta, magyarellenes politikai erők kerülnének hatalomra, nem lehet kizárni a különféle provokációk és határsértések lehetőségét, ezek visszaverésére azonban a magyar fegyveres erők elegendő létszámmal és technikai felszereléssel rendelkeznek. Igazi veszélyt csak az jelentene, ha Magyarországot egyidejűleg több szomszédos ország területéről kiindulóan érné összehangolt katonai támadás. Ennek a lehetőségét azonban gyakorlatilag ki lehet zárni, mivel ilyen helyzet kialakulására csak abban az esetben lehetne számítani, ha Magyarország politikai magatartása és katonai lépései egyszerre több szomszédját veszélyeztetnék.

A szomszédos államok népeivel és nemzeteivel való békés együttélés és zavartalan együttműködés ugyanakkor meghatározott politikai és etnikai magatartást, nagyfokú körültekintést és tapintatot igényel a mindenkori magyar vezető politikusok, mértékadó politikai pártok és - nem utolsósorban - a magyar média részéről. Tartózkodni kell minden nacionalista vagy irredenta jellegű megnyilvánulástól, a szomszédos államok népeinek és nemzeteinek a lekezelésétől, vezetőik nyilvános lejáratásától és sértegetésétől. Véget kell vetni a múltban elszenvedett sérelmek kölcsönös felhánytorgatásának, a trianoni és párizsi békeszerződések számunkra igazságtalan döntései miatti állandó siránkozásnak és egyszer s mindenkorra le kell számolni az egykori Nagy-Magyarország valamikori visszaállíthatóságának veszélyes illúziójával. Mindezek ugyanis felettébb irritálják a szomszédos nemzeteket, veszélyérzetet keltenek bennük, s lovat adnak az ottani nacionalista és sovinizta elemek magyarság ellenes hangulatkeltéséhez. Egyértelműen le kell szögezni és - ha szükséges - újabb két- vagy többoldalú nemzetközi szerződésekben is rögzíteni kell, hogy Magyarországnak nincsenek területi követelései a

szomszédos államokkal szemben. Ez esetben mindenki számára nyilvánvalóvá válik, hogy a Magyar Köztársaság kormánya a szomszédos államok területén élő magyar kisebbség helyzetén nem a fennálló államhatárok valamiféle revíziójával vagy "kiigazításával", még kevésbé valamiféle újabb lakosságcserével, hanem a népeink és nemzeteink közötti bizalom helyreállításával és az országaink közötti gazdasági, kereskedelmi, kulturális, műszaki-tudományos, pénzügyi és - nem utolsósorban - politikai együttműködés kiszélesítésével és elmélyítésével kíván javítani. Így ugyanis egyre inkább átjárhatókká és szimbolikusakká válnak az államhatárok, s mindenki megtalálhatja nemzeti hovatartozásától függetlenül - szülőföldjén képességei akadálytalan kibontakoztatásának és családja boldogulásának a lehetőségét. Egy ilyen korszerű, európai stílusú politikai gondolkodáshoz keresünk mi a szomszédos államokban megfelelő partnereket és megbízható szövetségeseket, nemcsak - és nem is elsősorban - az ott élő magyar kisebbség, hanem a többségi nemzet mértékadó politikusai és közéleti személyiségei körében. Az ilyen alapállás és magatartás minden bizonnyal az eddiginél lényegesen nagyobb és hatékonyabb támogatást jelentene a határainkon túl élő magyarság számára is az európai normák szerinti kisebbségi jogaik maradéktalan érvényre juttatásáért folytatott politikai küzdelemben, mivel egyszer s mindenkorra felmentené őket az ottani szélsőséges nacionalista és sovinszta politikai erők azon vádja és gyanúsítgatásai alól, hogy a magyar kisebbség politikai pártjai és szervezetei autonóm törekvéseikkel valójában a magyarok által lakott területek fokozatos leválasztásán és későbbi elszakításán munkálkodnak.

Ami a magyar nemzet békéjének és biztonságának nemzetközi garanciáit illeti, ezeket - a fentebb elmondottakból következően - mindenekelőtt a szomszédos államokkal megkötött és megkötendő kétoldalú alapszerződésekben célszerű rögzíteni. Ezekben túlmenően törekedni kell szélesebb körű - regionális és összeurópai biztonság szerződések megkötésére is, amelyekben valamennyi fél meghatározott kötelezettségeket vállal magára a szerződő felek mindegyike

békéjének, biztonságának és területi épségének kollektív szavatolására. Ennek legcélszerűbb formája egy összeurópai kollektív biztonsági és együttműködési szerződéses rendszer kiépítése volna, amely Európa valamennyi régiójára kiterjedne és az összes európai államot felölelné. Addig is, amíg egy ilyen rendszer létrejöttének és működtetésének a politikai, gazdasági, katonai és - nem utolsósorban - bizalmi feltételei összeurópai méretekben megteremtődnek, célszerű lehet az Európában ma egyedül létező és működő multilaterális védelmi szerződéshez, nevezetesen az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetéhez való valamiféle közvetett vagy közvetlen kapcsolódás /társulás vagy csatlakozás/ lehetőségét és konkrét feltételeit, előnyeit és hátrányait alaposan és körültekintően megvizsgálni és mérlegelni. Mindvégig tudatában kell lennünk azonban annak, hogy egy ilyen társulás vagy csatlakozás - bármilyen előnyös és kívánatos lenne is az számunkra - alapvetően nem a magyar kormány szándékán és akaratán, hanem a NATO-tagországainak a mindenkori nemzetközi helyzet és az adott ország helyzete elemzésén alapuló biztonságpolitikai megfontolásain és döntésén múlik. Ezért nem lehet és nem is szabad egyoldalúan túlzott reményeket fűzni ahhoz, hogy néhány év leforgása alatt a NATO társult vagy éppen rendes tagországvá válhatunk, s ezt követően már ez a szervezet fog gondoskodni biztonságunkról. Sokan megfélekednek arról is, hogy a NATO-tagság jelentős katonai kötelezettségekkel és kiadásokkal jár, amelyeket egy szegény és elmaradott ország aligha képes saját erejéből teljesíteni és finanszírozni. Éppen ezért egy ilyen nagy horderejű és az egész nemzet sorsát érintő kérdésben egyetlenegy magyar kormánynak vagy törvényhozásnak sem szabad a döntés felelősségét magára vállalnia, hanem - a nyugati demokráciákhoz hasonlóan - a csatlakozás kérdésének az eldöntését népszavazásra kell bocsátani. Tudvalevő, hogy minden történelmi analógia sántít, de ebben az esetben különösen érdemes azon a történelmi tényen és tapasztalaton komolyan elgondolkodni, hogy Magyarországnak a XX. század folyamán eddig még semmi maradandó haszna vagy előnye nem származott abból, hogy kormányai ilyen vagy olyan politikai és

katonai szövetséghez csatlakoztak, kára és hátránya viszont annál több. Annak is tudatában kell lenni, hogy bármiféle politikai, gazdasági és katonai szövetséghez való csatlakozás az önállóság és függetlenség, valamint a nemzeti szuverenitás bizonyos mértékű feladásával jár, s ezért ezt a kérdést ebből a szempontból is alaposan és tüzetesen meg kell vizsgálni, különösen egy olyan országnak, amely hosszú évtizedek, sőt évszázadok után alig néhány éve nyerte ismét vissza önállóságát és függetlenségét, s gyakorolhatja ismét viszonylag szabadon nemzeti szuverenitását. A lényegyet tekintve ugyanez elmondható az Európai Közösség gazdasági és politikai szervezetéhez való csatlakozásról is, azzal a különbséggel, hogy gazdasági és kereskedelmi kérdésekben az előnyök és hátrányok sokkal egzaktabb módon kiszámíthatók és mérlegelhetők, mint a politikai vagy biztonságpolitikai /katonai/ kérdésekben.

3. A viszonylagos önállóság és függetlenség megőrzésének a követelménye

A XX. század második felében és különösen az elmúlt két évtizedben kialakult nemzetközi helyzetben a különböző hatalmak és nemzeti államok között a kölcsönös gazdasági, kereskedelmi, műszaki-tudományos, pénzügyi, politikai és - nem utolsósorban - katonai függőség olyan szövevényes hálózata épült ki, hogy bármely állam önállóságáról és függetlenségéről, valamint a nemzeti szuverenitás szabad gyakorlásáról csupán erős megkötésekkel és viszonylagos értelemben beszélhetünk. Ez a megállapítás - bizonyos mértékig - még a világ legerősebb gazdasági, katonai és politikai hatalmaira is érvényes, de még inkább a világ kis és közepes méretű, gyengén vagy közepesen fejlett országaira. Többek között, ez az egyik alapvető oka annak, hogy ez utóbbi országok a különböző regionális és világméretű gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi szervezetekhez való csatlakozással keresik a viszonylagos önállóság és függetlenség megőrzésének a lehetőségét, mivel ezeknél csupán az alapszerződésekben rögzített és minden tagország számára egyenlően

kötelező normák szerint kell lemondaniuk a nemzeti szuverenitás teljes körű gyakorlásáról, világosan meghatározott, nemzetközi jogi érvényű kötelezettségeket vállalva magukra. Mindazonáltal számos nemzetközi szervezetben a tagok jogait az általuk vállalt anyagi és pénzügyi kötelezettségvállalásokkal igyekeznek összhangba hozni, s ez esetben természetesen már formálisan sem beszélhetünk a kis és nagy, illetve a szegény és gazdag országok jogegyenlőségéről. /Ilyen szervezet például a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank./

A fentebb elmondottaktól függetlenül nincs okunk kétségbe vonni, hogy a magyar nemzet harmadik számú alapvető érdeke a viszonylagos önállóság és függetlenség megőrzése és megvédése, továbbá a nemzeti szuverenitás minél szélesebb körű gyakorlásának a biztosítása. Hosszú évszázadok óta alig néhány éve - 1990-ben - következett be ismét az a ritka történelmi pillanat, hogy Magyarország visszanyerhette szabadságát és függetlenségét, viszonylag önállóan és szabadon rendelkezhet anyagi és szellemi erőforrásaival és azok döntő részét a nemzet gazdasági és kulturális felemelkedése szolgálatába állíthatja. Korábban ezt az Osztrák-Magyar Monarchiához való tartozás, később a trianoni békeszerződés rendelkezései, majd a "tengelyhatalmakhoz" való csatlakozás, legvégül pedig a német és az orosz megszállás korlátozta. Noha az 1947-es párizsi békeszerződést követően az ország formálisan függetlenné vált, a szovjet hadsereg további magyarországi jelenléte, a jóvátételi kötelezettségek, majd 1949-ben a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa gazdasági, 1955-ben pedig a Varsói Szerződés politikai és katonai szervezetéhez való csatlakozás jelentős mértékben és meghatározó módon korlátozta Magyarország önállóságát és függetlenségét, valamint a magyar nép önrendelkezését és nemzeti szuverenitásának a gyakorlását. Az 1956 októberében kirobbant nemzeti felkelés és forradalmi megmozdulás szovjet katonai erővel történt leverését és elfojtását követően ez a tény az egész világ előtt nyilvánvalóvá vált.

1990-ben, a KGST és a Varsói Szerződés szervezeteinek a feloszlását követően, egy merőben új helyzet állott elő Kelet- és Kelet-Közép Európában. A korábbi Szovjetunió területén a független államok egész sora jött létre, amelyeknek csak egy része csatlakozott a Független Államok Közösségéhez, ami egyébként is - számos ok miatt - mind ez ideig gyakorlatilag működésképtelennek bizonyult. A német újraegyesülés megvalósulásával az NDK megszűnt önálló államként létezni. A korábbi Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságból először Horvátország és Szlovénia vált ki független államként, majd ezt követően Bosznia és Hercegovina, valamint Macedónia is bejelentette kiválási szándékát. Ez a szétválás - mint ismeretes - csak Szlovénia és Macedónia esetében ment végbe viszonylag békésen, a szerb és horvát ellentétek és területi követelések miatt előbb szerb-horvát helyi háború, majd Bosznia és Hercegovina területén pedig szerb-horvát, szerb-muzulmán és horvát-muzulmán helyi háború robbant ki. Ennek a kegyetlen és véres háborúnak - az időközben megkötött számtalan fegyverszünet és a nemzetközi közvetítéssel folyó sorozatos békítő tárgyalások ellenére - mind a mai napig nem sikerült véget vetni, s nagyjából hiábavalónak bizonyult az ENSZ békefenntartó erőinek a vitatott területekre való kivezénylése is. Végül, 1993 januárjában bekövetkezett a Cseh-Szlovák Köztársaság szétválása is, szerencsére kulturált és békés formában. Ilyenformán Magyarország ma - a korábbi öttel szemben - hét állammal van közvetlen szomszédságban, amelyek közül kettő /Ausztria és Románia/ és egy fél /a csonka Jugoszláv Szövetségi Köztársaság/ kivételével valamennyi új államalakulat. Ezek az új és régi független államok egyelőre nem tartoznak semmilyen gazdasági integrációs tömörüléshez vagy katonai szövetségi rendszerhez sem. Egy részük ugyan már az európai országok többségét magában foglaló Európa Tanács tagja, más részük - a jugoszláv utódállamok - felvételére csak a közöttük fennálló ellentétek és fegyveres konfliktusok végleges rendezése után kerülhet sor. Ausztria néhány éven belül feltehetően az Európai Közösség tagországhá válik, Szlovákia viszont - Csehországhoz, Lengyelországhoz és Magyarországhoz hasonlóan - e

Közösség társult országa lesz. A Visegrádi Hármakból lett Négyek és a Közép-Európai Kezdeményezésben résztvevő országok közötti regionális együttműködés egyelőre csak a kezdeti lépéseknél tart. Ami a kelet-közép-európai államok biztonságpolitikai elvárásait illeti, megállapítható, hogy a NATO szervezete és tagországai nem nagy hajlandóságot mutatnak ezen államok biztonságának a garantálására vagy a velük való szorosabb katonai együttműködés kiépítésére, noha ez az igény az utóbbi időben Lengyelország, Magyarország és Szlovákia vezető politikusai részéről többször is elhangzott különböző két- és többoldalú nemzetközi tanácskozások alkalmával. Ez a körülmény még inkább szükségessé teszi ezen országok számára, hogy két- és többoldalú államközi egyezmények és szerződések keretében maguk kíséreljenek meg egy kelet-közép-európai regionális biztonsági és együttműködési rendszert kiépíteni, amely rendszeressé tenné a térségben levő országok nemzeti hadseregei között a két- és többoldalú katonai együttműködést, így módon is növelve az egymás szomszédságában élő népek és nemzetek közötti kölcsönös bizalmat. Ebből a szempontból az a körülmény, hogy Magyarországnak több új szomszédja is van, inkább kedvezőnek, mintsem kedvezőtlennek mondható.

Magyarország viszonylagos önállóságát és függetlenségét, valamint nemzeti szuverenitásának az érvényre juttatását legnagyobb mértékben ma az ország gazdasági és pénzügyi függősége és sebezhetősége korlátozza. Ez részben az ország méreteiből, nyersanyagokkal és energiahordozókkal való szegényes ellátottságából, részben pedig az ország gazdasági és műszaki elmaradottságából, az infrastruktúra fejletlenségéből adódik. Emellett azonban legalább ilyen súllyal esnek a latba az előző évtizedekben elkövetett gazdaságpolitikai hibák és tévedések, s különösen az ezek nyomán előállott - kelet-közép-európai viszonylatban is kiemelkedően magas - eladósodottság. Ehhez járulnak még a legutóbbi három évben részben a kelet- és kelet-közép-európai piacok drasztikus beszűküléséből és fizetésképtelenné válásából, részben pedig a jelenlegi kormányzat gazdaságpolitikai

melléfogásaiból és hibáiból, illetve mulasztásaiból származó veszteségek és nehézségek. Mindezek együttvéve a magyar gazdaság összteljesítményének további jelentős csökkenését, a termelés és a fogyasztás színvonalának további visszaesését, az infláció és a munkanélküliség hirtelen megugrását eredményezték 1990- és 1993 között. 1993-ban az export 20 % körüli visszaesése és az import szinten maradása következtében az ország külkereskedelmi mérlege várhatóan legkevesebb 2 milliárd USD deficittal zárul. A külkereskedelmi mérleghez hasonlóan az árudeviza-mérleg egyensúlya is gyorsan romló tendenciát mutat. Mindezek nyomán a folyó fizetési mérleg 1993-ban várhatóan ugyancsak 2 milliárd USD körüli hiányt fog felmutatni. Ekkora hiányt az egyre csökkenő ütemben beáramló külföldi tőke még felerészben sem képes ellensúlyozni, aminek következtében a kormányzat újabb és újabb külföldi hitel felvételére kényszerül. A bruttó és nettó külföldi adósságállomány 1993. évi növekedésében a csökkenő hazai megtakarítások és a finanszírozási feladatok megnövekedése is szerepet játszik. A 25 % körüli infláció, továbbá a költségvetési hiány, a belső és külső államadósság, valamint a lakosságot és a vállalkozói réteget egyaránt sújtó adóterhek állandó növekedése egyre bizonytalanabb és kilátástalanabb helyzetet teremt a magyar gazdaságban. Ilyen helyzetben a gazdaság konszolidálását és a termelőberendezések műszaki rekonstrukcióját, valamint az infrastruktúra fejlesztését és korszerűsítését elősegítő működő tőke helyett nagyobb részben a nagyarányú és gyors profitszerzésre törekvő spekulációs kereskedelmi tőke, az ún. "karvalytőke" áramlik az országba, ami ezt a profitot gyorsan ki is viszi.

A nettó forráskiáramlás felgyorsulása - amelynek legnagyobb tétele az évi 1,5 milliárd USD-t is meghaladó kamatteher - szinte reménytelenné teszi az egyre mélyülő gazdasági és pénzügyi válságból való kilábalást, s tovább fokozza az ország gazdasági és pénzügyi függőségét.

Ebben a súlyos és válságos helyzetben Magyarország és a magyar gazdaság jövője szempontjából létfontosságú követelmény és feladat, hogy minden lehetséges módon és eszközzel megfékezzük a pénzforrások nettó kiáramlását az országból, egyensúlyba hozzuk az ország fizetési mérlegét, megakadályozzuk a belső és külső államadósság további növekedését, illetve ezeknek újabb és újabb külföldi hitelfelvételekkel vagy kötvénykibocsátásokkal történő finanszírozását. Ez ugyanis egyre nagyobb mértékben és szinte beláthatatlan ideig korlátozza Magyarország gazdasági önállóságát, viszonylagos függetlenségét és illuzórikussá teszi a nemzet anyagi és szellemi erőforrásaival való szuverén rendelkezést és gazdálkodást. Ami a már meglevő tetemes adósságállomány adósságszolgálati terheit illeti, ezek ma már olyan nagyságrendet értek el, amelyeknél ezek - a gazdaság megélénkülése, teljesítményének a fokozása, s ezen belül is az exportteljesítmény jelentős növelése nélkül - csak egy újabb eladósodási spirál beindításával finanszírozhatók, ami 1993-ban már el is kezdődött. A gazdaság megélénkítése, teljesítményének fokozása viszont pótlólagos tőkebefektetéseket igényel, amihez a forrásokat részben hazai, belső felhalmozással, részben a külföldi működő tőke bevonásával kell előteremteni. Ez viszont csak akkor lehetséges, ha a nettó forráskiáramlást megszüntetjük, illetve nettó forrásbevonással változtatjuk. Éppen ezért meg kell találni annak a módját, hogy a magyar gazdaság jelenlegi teljesítőképességét már jóval meghaladó adósságszolgálati terheket legalább átmenetileg csökkentsük.

Ennek kapcsán már előljáróban meg kell jegyezni, hogy nem egyszerűen a fizetéseképtelenség bejelentésére vagy a törlesztés és a kamatfizetés egyoldalú megtagadására gondolunk, hanem hitelezőkkel való tárgyalásos megegyezésre, a hitelvisszafizetés kondícióit illetően, s lehetőleg a nemzetközi pénzügyintézetek bevonásával. Az adósságszolgálati terhek jelenlegi szintjének a csökkentésére többféle megoldási lehetőség is kínálkozik: a/ kérhetünk részleges adósságelengedést, főként olyan régebben felvett hitelek esetében, amelyeknél az eddigi kamatfizetések összege már eléri vagy meg is haladja az

eredetileg felvett hitelek nagyságrendjét: b/ kérhetünk kamatsökkentést, a korábban alacsonyabb kamatszint mellett felvett hitelek esetében: c/ kérhetünk néhány éves moratóriumot mind a törlesztések, mind pedig a kamatok fizetésére: d/ kérhetjük a meglévő adósságállomány adósságszolgálati terheinek teljes vagy részleges átütemezését, a nemzetközi pénzüzetek közreműködésével, tekintettel a kisbefektetőket érintő kötvénykibocsátásokra. /Ez utóbbi esetben adósságszolgálati kötelezettségeink egy részének a teljesítését átmenetileg e nemzetközi pénzüzetek vállalnák magukra./ A kelet- és kelet-közép-európai volt szocialista országok köréből szinte mindegyik fentebb felsorolt megoldásra akad egy-két precedens. Végül, elképzelhető egy olyan megoldás is, hogy a magyar kormány és a Magyar Nemzeti Bank kötelezettséget vállal magára a tekintetben, hogy az elkövetkező 10 évben devizabevételei vagy exportbevételei meghatározott százalékát /például a devizabevételek 12 vagy az exportbevételek 15 százalékát/ rendszeresen átutalja a baseli Nemzetközi Fizetések Bankjánál vezetett magyar adósságszolgálati számlára, s a hitelezők minden év végén az így befolyt összegből kapnak meg követeléseik egy részét, az általuk korábban folyósított hitelek és az ezek után járó kamatösszegek nagysága arányában. Ebben az esetben maguk a hitelezők is érdekeltté válnának abban, hogy Magyarország minél nagyobb deviza-, illetve exportbevételhez jusson minden évben.

A viszonylagos önállóság és függetlenség megőrzésére irányuló törekvés természetesen nem jelent nemzeti elzárkózást vagy befelé fordultságot. Egy ilyen kisméretű, viszonylagos elmaradott és szegény, s ráadásul még erején felül eladósodott és a gazdasági és politikai rendszerváltás irdatlan nehézségeivel küzdő ország ezt semmiképpen sem engedheti meg magának. Magyarország alapvető érdeke - s egyben viszonylagos önállóságának és függetlenségének fontos záloga és követelménye is -, hogy minél szélesebb körű és gyümölcsöző külkapcsolatokat építsen ki a világ minden táján, mindenfajta előítélet és megkülönböztetés nélkül. Európai ország lévén, Magyarországnak

ezeket a kapcsolatokat természetesen legelőször mindenekelőtt az európai országokkal kell és lehet kiépíteni. De nem hanyagolhatjuk el a távolabbi földrészekkel és régiókkal való kapcsolatépítést és kapcsolattartást sem, különösen az olyan térségek esetében, mint Észak-Amerika vagy Távol-Kelet és Délkelet-Ázsia, ahol - tudvalevően - a világ legfejlettebb és legelőkelőbb, illetve leggyorsabban fejlődő országai találhatók. Ezek ugyanis meghatározó szerepet töltenek be a világgazdaság és a világkereskedelem fejlődésében, a tudományos és műszaki haladásban, valamint a nemzetközi pénzügyekben.

Ami az Európai Közösséghez való csatlakozást illeti, ez mai ismereteink szerint célszerűnek és ígéretesnek látszik. Éppen ezért a csatlakozási szándék kinyilvánítása és a társult tagság elérése jelen helyzetünkben helyeselhető törekvés. Mindamellett látnunk kell azt is, hogy Magyarország számára a teljes jogú tagsághoz szükséges objektív és szubjektív feltételek az ezredforduló előtt sem idehaza, sem pedig az Európai Közösségen belül nem teremthetők meg. Ennek alapvető oka Magyarország és a Közösség országai között fennálló gazdasági és műszaki fejlettségbeni szintkülönbségekben és a piacgazdaság kiépítése terén mutatkozó elmaradottságunkban rejlik. Térségünkben két ország is van - Csehország és Szlovénia -, amelyek nagyobb eséllyel pályázhatnak a teljes jogú tagságra, mint mi. Ennek ellenére nem biztos, hogy e két ország az ezredforduló előtt az EK-tagországgá válhat. A Közösség fejlett országainak ugyanis nem a legjobbak a tapasztalatai a három kevésbé fejlett dél-európai ország - Görögország, Portugália és Spanyolország - felvételével kapcsolatban, pedig ezek ezt megelőzően is piacgazdaságú országok voltak. A Közösségen belüli gazdasági, politikai és pénzügyi integráció továbbfejlesztése és elmélyítése érdekében az EK szervezete és tagországai egyelőre nem kívánnak újabb szegény és elmaradott országokat tagjaik sorába felvenni, s különösen olyan országokat nem, amelyek épphogy csak az első lépéseket tették meg egy működő piacgazdaság és a demokratikus jogállam kiépítése felé vezető úton.

Ez számukra csak újabb teherként jelentene, fékezne előrehaladásukat és tovább rontaná az Egyesült Államokkal és Kanadával, valamint Japánnal és Távol-Kelet más, gyorsan fejlődő új ipari országaival folytatott gazdasági, kereskedelmi, műszaki-tudományos és pénzügyi versenyük esélyeit. Ezért felesleges minden alkalommal a teljes jogú taggá válásunk időpontját firtatni, mivel erre úgy is csak kitérő vagy semmitmondó válaszokat kapunk. Ehelyett inkább az EK-tisztviselőinek és az egyes tagországok vezetőinek azokat a - többször is elismételt - tanácsait érdemes megszívlelni, miszerint Magyarországnak előbb a szomszédságában levő, hagyományos partnereivel kell a gazdasági és politikai együttműködés és fokozatos integrálódás olyan szintjét elérnie, ami később lényegesen megkönnyítheti és fájdalommentesebbé teheti a kelet-közép- vagy kelet-európai integrációban résztvevő volt szocialista országok számára az EK keretében végbemenő integrációs folyamatokba való bekapcsolódást. Ha valaki felsőfokú oktatásban kíván részesülni, előbb el kell végeznie a középiskolát!

4. A válságból kivezető és a nemzet felemelkedését biztosító, saját fejlődési út megtalálása

A magyar nemzet negyedik számú - de a tennivalók sürgőssége és a feladat fontossága tekintetében az összes eddiginél előbbre való - alapvető érdeke a jelenleg is egyre mélyülő társadalmi, gazdasági, politikai és erkölcsi válságból kivezető út megtalálása, s ezt követően a nemzet jövőbeni anyagi és szellemi felemelkedését és erkölcsi megújulását biztosító, saját fejlődési út közös erőfeszítésekkel történő kimunkálása. A jelenlegi válságos helyzetből való kilábalás nélkül ugyanis az előbbi három alapvető érdek is sérelmeket szenved, érvényesítésük súlyos akadályokba ütközik.

1989 őszén - a kelet-közép-európai kommunista rendszerek összeomlását követően - Magyarország és a magyar nép számára kedvező lehetőség nyílt a már csaknem másfél évtizede tartó, elhúzódó

és éppen ezért hosszú ideig be se vallott társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai válság fokozatos leküzdésére, s a kialakult válságos helyzetből kivezető út közös erőfeszítésekkel történő megkeresésére. Ehhez azonban a nemzet sorsáért felelősséget érző, valamennyi politikai erő és áramlat összefogására és együttműködésére lett volna szükség, azaz széles körű nemzeti összefogásra, a pártérdekek és az egyéni hatalmi ambíciók háttérbe szorítására, valamint társadalmi megbékélésre és toleranciára. Ebben az esetben az 1990 tavaszán megtartott demokratikus választások eredményeként az ország törvényhozó testületébe, a parlamentbe bejutott pártok és képviselők rövid idő alatt kidolgozhattak volna egy olyan kompromisszumos gazdasági konszolidációs és nemzeti újjáépítési programot, amelynek következetes végrehajtása eredményeként az ország három év alatt kilábalhatott volna az előző egy-másfél évtizedben kibontakozott elhúzódó társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai válságból, megteremthette volna a különböző tulajdonformákra épülő és a nemzet vagyonát gyarapító, működőképes piacgazdaság alapjait és kiépíthette volna a többpártrendszerre épülő, demokratikus jogállam hatékony intézményrendszerét.

A magyar nép és a magyar nemzet nagy szerencsétlenségére - mint ismeretes - az elmúlt négy évben nem ez történt. Az újonnan létrejött és az újjászervezett politikai pártok túlnyomó része az érzelmi indulatokból és ideológiai előítéletekből táplálkozó önös érdekeit és személyes motívumok által is vezérelt hatalmi ambícióit nem volt hajlandó alárendelni semmiféle magasabb érdeknek, elutasította az ésszerűnek látszó kompromisszumokat, s kezdettől fogva a legkisebb hajlandóságot sem mutatta az őszinte megbékélésre, a lehető legszélesebb körű nemzeti összefogásra és a politikai ellenfelekkel, illetve partnerekkel szembeni toleranciára. Ennek következtében a demokratikusan megválasztott új parlament - a zavartalan és hatékony törvényalkotó munka helyett - a vég nélküli és terméketlen politikai és ideológiai viták, a különböző pártok és az azokon belül létrejött különböző frakciók látványos csatározásainak és - gyakran a

személyeskedésig elmenő - torzsalkodásainak a színterévé vált. Ezt természetesen a törvényalkotó munka is alaposan megsínylette. Számos olyan törvény született, amely a nem megfelelő előkészítés és érdekegyeztetés miatt a gyakorlatban végrehajthatatlannak bizonyult vagy mechanikus végrehajtása súlyos károkat és veszteségeket okozott az országnak és a lakosság széles rétegeinek. Ugyanakkor számos olyan -többnyire 2/3-os, minősített szavazattöbbséget igénylő - fontos törvény megalkotása és elfogadása elmaradt, amelyek kedvezően hatottak volna az ország gazdasági fejlődésére és a politikai közhangulatra. Ráadásul a kormány munkájában - az MDF túlsúlya és egyes vezetőinek hatalmi ambíciói és hatalomkoncentráló törekvései miatt - az utóbbi egy-két évben a pártállami időkre emlékeztető módszerek és magatartásformák kezdtek elterjedni, ami részben a kormánykoalíciók belül, részben magán a kormánykoalíció vezető pártján belül is különféle ellentétek kialakulásához és különböző személyek kiválásához vezetett. A hatékony gazdálkodás feltételeinek a megteremtése helyett, a kormánykoalíció egyes pártjai és maga a kormány is - a történelmi igazságszolgáltatás és kárpótlás jogcímén, valamint a privatizálás ("magánosítás") célként és nem eszközként való kezelésével - olyan törvényeket erőltetett át a parlamenten, amelyek szétzilálták a gazdaságot, aláásták a gazdálkodó egységek működőképességét és az így leértékelődött nemzeti vagyonszámottevő részét potom áron és ellenőrizhetetlen módon (s nem egyszer kétes körülmények között) hazai és külföldi "magánvállalkozók" kezére juttatták. Mindez egyre nagyobb csalódásokat okozott a lakosság széles rétegeiben, akik sorsuk és helyzetük jobbra fordulását várták a rendszerváltástól, hiszen csaknem valamennyi párt a választások előtt ezt ígérte és az Európához való gyors felzárkózás reményével kecsegtette a választókat. Négy év elteltével keserűen kell megállapítaniuk, hogy akár az ország gazdasági teljesítményét, akár a lakosság fogyasztását és életkörülményeit tekintjük is, Magyarország nem hogy közelebb került volna a fejlett Európához, de inkább még távolodott attól. Magyarországon ma csak egy viszonylag szűk

társadalmi rétegnek adatott meg a lehetőség arra, hogy "európai színvonalon" éljen és dolgozzon.

A fentiekből következően, hazánkban is már csak az elkövetkező - 1994-es - választásokon a legtöbb szavazatot szerző, koalícióképes pártokra és képviselőkre vár az a feladat, hogy a jelenlegi mély társadalmi, gazdasági, politikai és erkölcsi válságból kivezető és a nemzet jövőbeni anyagi és szellemi felemelkedését biztosító fejlődési utat megtalálja, s arra az országot és a nemzetet zökkenőmentesen, újabb csalódások és megrázkódtatások nélkül rávezesse. Ehhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a választópolgárok bizalmát elnyerő politikai pártok és képviselők levonják az elmúlt négy esztendő eredményeinek és hibáinak, sikereinek és kudarcainak a tanulságait, s a pártközi és pártokon belüli viszálykodást és torzsalkodást félretéve és beszüntetve, minden erejükkel és tudásukkal azon legyenek és azon munkálkodjanak, hogy közös erőfeszítésekkel és kölcsönösen elfogadható kompromisszumokkal mielőbb megtalálják ezt a fejlődési utat. Ez nem kis mértékben a választópolgárokon is múlik. Ennek ugyanis az a legfontosabb előfeltétele, hogy a választók olyan pártokat és olyan képviselőket juttassanak szavazataikkal a parlamentbe és az önkormányzatokba, amelyeknek, illetve akiknek eddigi magatartása, választási programja bizonyos mértékig garanciát nyújt arra, hogy nem fogják az elmúlt négy évben elkövetett hibákat és mulasztásokat újból megismételni, hajlandók és képesek lesznek a nemzet alapvető érdekeit szem előtt tartva a többi párttal és a többi képviselővel korrektül és eredményesen együttműködni.

Választási programjában valamennyi párt a magyar nép és a magyar nemzet egyetemes érdekeinek a képviselétét és szolgálatát ígéri a maga módján és az általa megfogalmazott alapelvek és részprogramok szellemében. Ezek közül a politikai pártok közül azonban minden bizonnyal egyik párt sem fog akkora szavazattöbbségre szert tenni, hogy a kormányzó párt pozíciójába kerülve, saját programját egyedül

valósítsa meg. Ez azt jelenti, hogy csakis valamiféle koalíciós kormányzás képzelhető el az adott körülmények közepette. Ez esetben viszont elsőrendű szemponttá és követelménnyé válik a belátás, a rugalmasság, a tolerancia és a kompromisszumkészség, valamint a korrekt együttműködésre való hajlandóság. Mindenekelőtt, tudatában kell lenni annak, hogy a jelenlegi válságos történelmi pillanatban a magyar nép és a magyar nemzet legalapvetőbb érdeke a lehető legszélesebb nemzeti összefogás, a gazdasági és politikai rendszerváltás hátralevő feladatai közös erővel és közös áldozatvállalással történő, mielőbbi megoldása érdekében. Ez csak úgy érhető el, ha véget vetünk a különböző politikai áramlatok éles szembenállásának és széthúzásának, a saját elgondolásokhoz és elképzelésekhez való merev ragaszkodásnak, a más elveket és nézeteket vallók ellenségként való kezelésének és kirekesztésének. Még a választások előtt szükséges volna, hogy az azokon indulni akaró és a nemzet sorsát ténylegesen a szívükön viselő pártok vezetői és képviselői egy nemzeti kerekasztalhoz üljenek, egyeztessék programjaikat és elképzeléseiket (különösen a válságból kivezető útra vonatkozó konkrét elgondolásaikat illetően), s állapodjanak meg egy olyan közös program alapelveiben és célkitűzéseiben, amely valamennyi részvevő párt számára elfogadható, s amelyet még saját elveik feladása nélkül, meggyőződéssel képviselni tudnak választóik előtt. Ez a nemzeti minimális program később - a választások után - alapját képezhetné egy koalíciós kormányprogram kidolgozásának is.

Egy ilyen közös program kidolgozásánál alapvetően a szakszerűségnek és az össznemzeti érdekek szempontjainak kell érvényesülniük. Ezért kidolgozásukhoz - a pártok vezető politikusain túlmenően - a nemzeti elkötelezettségű szakemberek javaslatait és elgondolásait is célszerű messzemenően figyelembe venni. Az egyes pártok programjaiból azt kell a közös programba bevenni, ami azokban - a többi párt képviselőinek megítélése szerint is - a legjobb, legértékesebb és legcélravezetőbb. Abból nem szabad presztízskérdést csinálni, hogy az egyik vagy a másik párt programjából hány

programpont vagy elgondolás kerül be a közös programba. Később, a tárcák és a tárcákon belüli különböző vezető posztok elosztásánál is elsősorban a szaktudást és a szakértelmet, valamint a vezetői alkalmasságot kell figyelembe venni, mert ebben az esetben a legkülönbözőbb pártok szakemberei is viszonylag jól fognak tudni együttműködni egyazon intézményen belül is. "Megfelelő embert a megfelelő helyre" - ez kell, hogy a kiválasztás fő szempontja legyen.

A válságból kivezető út megtalálásánál a magyar nemzet jövőbeni anyagi és szellemi felemelkedését és erkölcsi megújulását biztosító fejlődési út megtalálása és kimunkálása korántsem könnyebb és egyszerűbb feladat, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy már jelenleg is, de még inkább az elkövetkező évtizedekben egy világméretű civilizációs korszakváltás évtizedeiben élünk. Ez a fejlődési út szükségképpen csak saját út lehet, mivel a nemzeti felemelkedéshez és a világméretű civilizációs korszakváltás új követelményéhez való sikeres alkalmazkodáshoz vezető fejlődési utat minden országnak a saját konkrét adottságaiból és lehetőségeiből kiindulva, saját történelmi tradícióira és nemzeti sajátosságaira támaszkodva kell és lehet megtalálni. Valójában a nemzet anyagi és szellemi felemelkedéséhez vezető fejlődési út és a világméretű civilizációs korszakváltás követelményeihez való alkalmazkodás között szoros összefüggés és kölcsönhatás áll fenn. Az elmúlt néhány évtizedben a legdinamikusabb társadalmi-gazdasági fejlődést és a legimponálóbb anyagi és szellemi felemelkedést azokban a társadalmakban tudták felmutatni, amelyek nemzeti identitástudatuk és tradícióik megőrzése és ápolása, valamint a nemzet érdekeinek a szemelőtt tartása révén, viszonylag hamar felismerték a világban végbemenő természeti, társadalmi, gazdasági és technológiai változásokhoz való gyors alkalmazkodás szükségességét és a nemzet anyagi és szellemi erőinek összefogásával, céltudatos és koncentrált felhasználásával végre is hajtották ezt a gyors alkalmazkodást. A különböző földrészekén kialakult szocialista és szocialisztikus rendszerek mindenekelőtt azért kerültek válságba és azért omlottak

össze, mert a nemzeti identitástudatot gyengíteni, a nemzeti tradíciókat pedig felszámolni igyekeztek, s így végeredményben alkalmazkodni sem voltak képesek időben a világban végbemenő különböző változásokhoz. Ez alól csupán a Kínai Népköztársaság jelent kivételt ahol a kommunista párt felvilágosult vezetői még időben észrevették a tradíciókhoz való visszatérés és a külvilághoz való alkalmazkodás - azaz a reform és a nyitás - szükségességét, s így megmentették átalakuló rendszerüket az összeomlástól és a káoszba merüléstől.

Ami a világméretű civilizációs korszakváltást illeti, ennek szükségszerű bekövetkezését és az ehhez való mielőbbi alkalmazkodás szükségességét még a legfejlettebb országokban is inkább csak egyes tudósok ismerték fel, a politikusok még ma sem szentelnek különösebb figyelmet e jelenségnek. Beszélnek ugyan posztindusztriális társadalomról, vagy informatikai forradalomról, de ennek mibenlétéről, az emberi társadalomra gyakorolt nemzetközi hatásáról nincs megfelelő ismeretük, vagy elképzelésük. Az e kérdésekkel való foglalkozást a jövőkutatókra vagy a tudományos-fantasztikus regények és filmek íróinak fantáziájára bízják. Pedig ez a világméretű civilizációs korszakváltás az elkövetkező, XXI. évszázadban még igen sok kellemetlen meglepetést és alkalmazkodási nehézséget fog okozni a különböző társadalmaknak, a fejletteknek és a fejletleneknek egyaránt. Ebben a világméretű átalakulásban ugyanis - mely egyaránt kiterjed az emberi tevékenység és az emberi élet valamennyi szférájára, sőt az ember társadalmi környezetén kívül az ember természeti környezetére is - nem lehet a társadalmi-gazdasági fejlődés eddig ismert modelljeit, valamint szervezési elveit és formáit alkalmazni vagy követni. Új társadalmi szervezési formákra és módszerekre lesz szükség, mégpedig világméreteken, hogy akár csak a már ismert világproblémákat - a természeti erőforrások kimerülését, a katasztrófákkal fenyegető környezetszennyezést, az emberiség egyre nagyobb részének alultápláltságát és éhen pusztulását, a fegyverkezési kiadások további növekedését, a "fejlődőnek" titulált országok jelentős részének további leszakadását, valamint a nemzetközi adósságválság

problémáit - valami módon kezelni tudjuk, ha megoldani egyelőre nem is leszünk képesek. Jellemző, hogy Magyarországon mindebből csak a világgazdasági korszakváltás és a korábbi évtizedekben kibontakozott tudományos és technikai forradalom által kiváltott alkalmazkodási kényszer jutott el -néhány tudós állhatatos tevékenysége révén - a hetvenes évek végén a politikusok tudatáig, akkor, amikor ennek az alkalmazkodásnak a belső és külső feltételei már egyre nehezebbé és kedvezőtlenebbé váltak.

Ha ezúttal mi időben és nagyobb megrázkódtatások nélkül kívánunk a világméretű civilizációs korszakváltás új követelményeire alkalmazkodni, mindenekelőtt azt kell megvizsgálni és kutatni, hogy milyen változásokat fog ez előidézni a termelés és a fogyasztás szerkezetében, az infrastruktúra összetételében, a foglalkoztatás mértékében és szerkezetében, továbbá az életmódban. Már ma - többé-kevésbé - világosan lehet látni, hogy a szükségszerű átalakulás mindenekelőtt az improduktív termelés (pl. a fegyvergyártás) és a pazarló fogyasztás (pl. az autógyártás) radikális csökkentését, a nyersanyagokkal és energiahordozókkal való szigorú takarékoskodást és a természetkímélő energiaforrásokra és energia-felhasználásra való áttérést, az automatika, a robottechnika és a számítógépes folyamatvezérlés széleskörű elterjedését, az elektronikus adatátvitel és adatfeldolgozás, a telekommunikáció viharos fejlődését és elterjedését, továbbá az élelmiszertermelés nagyarányú fokozását fogja igényelni és eredményezni. Ez az átállás a mai fejlett országokban lényegesen nagyobb nehézségekkel és több áldozattal fog járni, mint a közepesen fejlett és egyes elmaradottabb országokban. Mindezek a változások ugyanis a ma még jelentős és nagy profitot biztosító iparágak elsorvasztását, nagy tömegű munkahely felszámolását, hatalmas létszámú munkás és alkalmazott rétegek munkanélkülivé válását, illetve a társadalmi tevékenység egyéb - termelő és nem termelő - területeire való átképzését és átirányítását fogja megkövetelni. Egyre több és több ember otthonában fogja végezni munkája döntő részét, egyre kevesebb hivatalra és intézményre, de kényelmesebb és jobban

felszerelt lakásokra lesz szükség, miközben a közlekedés iránti igény is csökken. A fegyverkezési kiadások radikális csökkentése csak úgy érhető el, ha a fegyvergyártást és a fegyverkereskedelmet szigorú nemzetközi ellenőrzés alá vonják és az egyes államok között keletkező konfliktusokat, ugyancsak nemzetközi ellenőrzés mellett, békés tárgyalások vagy - végső esetben - nemzetközi béketeremtő és békefenntartó erők kivezénylése útján oldják meg.

Mindebből több következtetés is adódhat Magyarország és a Magyarországhoz hasonló, közepesen fejlett országok számára. Először is nem célszerű számukra a mai fejlett országok által bejárt fejlődési utat és növekedési modellt követniük, mivel ez néhány évtized elteltével - épp úgy, mint az elmúlt négy évtized "szocialista fejlődési út" kísérlete - történelmi zsákutcába vezet. Ehelyett, saját adottságaikból és lehetőségeikből kiindulva, saját nemzeti tradícióikra és sajátosságaikra támaszkodva, a társadalmi-gazdasági fejlődésnek, a műszaki-tudományos haladásnak és a kulturális színvonal emelésének olyan sajátos útját és módszereit kell kimunkálniuk, amely a lehető legrövidebb időn belül képessé és alkalmassá teszi őket arra, hogy a világméretű civilizációs korszakváltás új követelményeihez időben, rugalmasan és eredményesen alkalmazkodjanak, s ily módon hozzák be fejlődésbeni elmaradottságukat. Másodsor, ha egy nemzetközileg ellenőrzött, csökkent fegyverzetű világ perspektívájában gondolkodunk, nem célszerű saját védelmi erőnk fejlesztésére és korszerűsítésére óriási összegeket fordítani, hanem biztonságunkat két- és többoldalú nemzetközi szerződésekkel és kollektív védelmi szervezetekhez való csatlakozással kell biztosítani. Végül, ami nemzetközi kapcsolatainkat és külpolitikánkat illeti, ezekben nagyobb figyelmet kell fordítanunk az olyan országokkal és területekkel való kapcsolatok fejlesztésére és ápolására, amelyek már ma is sikeres példái a saját adottságaikból és lehetőségeikből kiinduló és a saját nemzeti tradíciókra és sajátosságokra támaszkodó, gyors és eredményes alkalmazkodásnak, a világban végbemenő különböző

változások tekintetében. Ilyen országok Európában is akadnak, de még több Távol-Keleten és Délkelet-Ázsiában.

5. A reális külpolitika alapelvei

Bármely ország külpolitikáját csak akkor nevezhetjük reálisnak, ha az a mindenkori nemzetközi helyzet sokoldalú, körültekintő és elfogulatlan, azaz objektív elemzésére épül, továbbá a nemzetközi erőviszonyok változásainak, az államközi kapcsolatok fejlődési tendenciáinak megfelelő ismeretén és számításba vételén alapul. A reális külpolitika fő jellemzője, hogy reális, azaz elérhető és megvalósítható célokat tűz maga elé, figyelembe veszi a partnerországok érdekeit és törekvéseit, reálisan számol mind azok, mind pedig saját országa érdekérvényesítő képességével, diplomáciai ügyességével és szakértelmével. Az egyoldalúság, az elfogultság, a szubjektivizmus és voluntarizmus bármely formája, valamint az objektív helyzet és a fejlődési tendenciák nem kellő ismerete és számbavétele a külpolitikában még sokkal nagyobb károkat okozhat, mint a belpolitikában, mivel az adott ország nemzetközi elszigetelődéséhez vezethet, s végső fokon veszélyeztetheti a nemzet biztonságát is. A külpolitikában elkövetett hibákat kijavítani is nehezebb, mivel - mint mondani szokás - "kettőn áll a vásár".

A reális külpolitika nem épülhet elvont elméleti koncepciókra, ideológiai megfontolásokra vagy előítéletekre, egyes-egyedül és kizárólag csak a kölcsönös érdekekre. A kölcsönös szimpátiának természetesen igen fontos szerepe lehet a diplomáciai tárgyalások sikerében és eredményességében, de az egyoldalú vagy kölcsönös ellenszenvnek sohasem szabad megnyilvánulnia vagy érzékelhetővé válnia az ilyen tárgyalások során. Ezért a jó diplomatának uralkodni kell tudnia az érzelmein, gesztusain és arckifejezésén, s a legkellemetlenebb témákat is arcrándulás nélkül kell megtárgyalnia. Ugyanígy megengedhetetlen, hogy egy ország politikai és külügyi vezetése aszerint sűrítse vagy ritkítsa bármely partnerországgal a felső

szintű hivatalos érintkezés és látogatások gyakoriságát, hogy tetszik-e neki vagy sem az adott ország politikai berendezkedése vagy az adott állam kormányának és egyes vezetőinek a politikája. Tudomásul kell venni, hogy a politikai rendszer és a vezetők megválasztása minden ország belügye, ezért mindig azzal a kormánnyal és azokkal a vezetőkkel kell tárgyalni, akik éppen hatalmon vannak.

A reális magyar külpolitikát - a fenti általános követelményeken túlmenően - a szomszédainkkal szembeni tapintat és türelem, a kiegyensúlyozottság, az elvszerűségeen alapuló magabiztosság és szakszerűség, valamint a nemzeti érdekeken alapuló pragmatizmus kell hogy jellemezze. Ez utóbbi azt jelenti, hogy kiemelt hangsúlyt azokra a két- és többoldalú kapcsolatokra kell helyezni, amelyek gazdaságilag és politikailag a legelőnyösebbeknek és leggyümölcsözőbbeknek bizonyulnak, s amelyek önálló fejlődésünket és nemzeti céljaink megvalósítását leginkább elősegíthetik. Ez csak akkor érhető el, ha a magyar külpolitika minden irányban nyitott és együttműködésre kész, jól ismeri a különböző relációkban rejlő lehetőségeket és valamennyi relációban a békés együttélés és együttműködés öt alapelveinek a szigorú betartására és alkalmazására törekszik. Ez az öt alapelv - mint ismeretes - a következő: 1.) a szuverenitás és a területi épség kölcsönös tiszteletben tartása 2.) a kölcsönös meg nem támadás 3.) a belügyekbe való kölcsönös be nem avatkozás 4.) az egyenlőség és a kölcsönös előnyök és 5.) a békés együttélés elve. A reális magyar külpolitikának a partnerországok számára is egyértelműnek, kiszámíthatónak és megbízhatónak kell lennie. Ennek az előfeltétele, hogy a magyar külpolitika céljai és törekvései nyíltak és bárki számára megismeretők legyenek, szilárd alapelveken és a valódi nemzeti érdekeken alapuljon, s valamennyi mértékadó politikai párt és irányzat egyetértését és támogatását élvezze.